

УДК 811.161.2'282.2(477.86/.87+477.83):392.51-055.1

ВЕСІЛЬНІ АГЕНТИВИ В БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ: НАЗВИ ЧОЛОВІКІВ

Наталія Хібеба

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79001 Львів, Україна
тел. (032) 239 43 55;
е. пошта: khibeba@ukr.net*

У статті проаналізовано номінацію чоловіків – учасників весілля – залежно від віку, сімейного статусу, родинних зв'язків стосовно наречених та виконуваних функцій як сегмент обрядової ієрархії чинів у бойківських говірках.

Ключові слова: бойківські говірки, весільна лексика, лексико-семантична група, семантична підгрупа, лексема, мотивація.

Динаміка змін та часткової втрати весільних традицій українців¹ спричинює “забуття” назв, що репрезентують цей сегмент духовної та матеріальної культури етносу. З огляду на це потреба дослідити лексику весільної обрядовості Бойківщини, зберегти її, щоб сформувати цілісне уявлення про мовні особливості говору, не викликає жодних сумнівів.

Головні учасники весілля – наречений та наречена – є пасивними персонажами обряду; натомість їхні родичі, найближчі друзі чи спеціально обрані особи, залежно від конкретно визначених обов'язків, виконують головні та допоміжні функції. Номінація діячів весільного обряду на матеріалі різних говорів не раз привертала увагу науковців, ґрунтовні розвідки яких уможливають порівняльне дослідження весільних агентивів в українській мові².

¹ Дет. див.: *Борисенко В.* Особливості трансформації весільного обряду українців Карпатського регіону на початку ХХІ століття / В. Борисенко // *Етнічна історія народів Європи.* – 2010. – Вип. 33. – С. 10–15; *Мельникович М.* Сучасні родинні обряди на Бойківщині та проблеми їх збереження [Електронний ресурс] / М. Мельникович. – Режим доступу: <http://www.history.lv-fr.net>; *Небесна З.* Трансформація сучасного весільного обряду українців на Бойківщині / З. Небесна // *Новітня історія народів Європи: зб. наук. пр.* – К., 2009. – Вип. 29. – С. 52–63; *Пастух Н.* Українське весілля ХХ століття: вплив обрядових змін на пісенну символіку / Н. Пастух // *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* – 2006. – Вип. 37. – С. 190–206.

² *Грозовська Н.* Термінологія на означення головних учасників весілля – нареченого і нареченої / Н. Грозовська // *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку.* – Запоріжжя, 1996. – Ч. 1. – С. 177–179; *Грозовська Н.* Українська лексика на означення осіб – учасників весільного обряду / Н. Грозовська // *Тези доповідей наук. конф. викладачів і студентів університету.* – Запоріжжя : Запорізьк. держ. ун-т, 1994. – Вип. 4. – С. 79–80; *Дроботенко В.* Ареальна характеристика назв осіб учасників весільного обряду / В. Дроботенко // *Волинь–Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем.* – 2001. – № 6. – С. 202–208; *Жвава О.* Номінація учасників весільного обряду в говірках подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя / О. Жвава // *Філологічні студії. Вісник Криворізьк. нац. ун-ту.* – 2011. – Вип. 6. – С. 180–188; *Магрицька І.* Динаміка весільної лексики в українських східнословобожанських говірках: назви персонажів весільної драми / І. Магрицька // *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: матеріали Всеукр. наук. конф.* – Дніпропетровськ, 2003. – С. 26–30; *Магрицька І.* З лексики весільного обряду: назви молодих у східнословобожанських говірках / І. Магрицька // *Волинь–*

Пропонуємо аналіз лексико-семантичної групи назв чоловіків – учасників весілля, що висвітлює агентивний ракурс весільної традиції бойків³. Диференціюємо номінації діячів залежно від віку, сімейного статусу, родинних зв'язків стосовно наречених, виконуваних функцій у межах семантичних підгруп (СП): ‘одружені чоловіки – учасники весілля (за віком належать до покоління батьків наречених)’; ‘неодружені чоловіки – учасники весілля (ровесники наречених)’; ‘учасники-чоловіки, не регламентовані віком та сімейним станом’.

Зібрані польовим методом записи говірок та наявний лексикографічний, етнографічний, фольклорний матеріал про бойківське весілля дають підстави виокремити основних та периферійних чоловіків, які беруть участь у весільному дійстві. Зауважмо, що основні учасники “обслуговують” увесь обряд: зокрема *с'тароста*⁴ платить викуп свашкам за виплетені барвінкові вінки, виголошує “проці” від імені наречених та ін.; *д'ружба* прибирає весільне деревце, виготовлює весільний прапор, топірцем хрестить пороги та ін. Натомість так звані периферійні учасники виконують якусь одну функцію – несуть коровай до церкви (*підкоровайник*), відповідають за зберігання продуктів та алкоголю (*цел'нар*) та ін. На деяких етапах весілля до обрядодій залучені всі охочі чоловіки (без вікових чи обмежень за сімейним статусом).

Виявлені агенти в бойківських говірках свідчать про ієрархію чинів залежно від важливості виконуваних обов'язків (*д'ружба* – *с'тарший д'ружба*, *перший д'ружба*). В основі чималої кількості назв – диференційна ознака ‘стать’, причому, як зазначає Т. Леню, дослідниця гендерного аспекту весільної обрядовості бойків на Закарпатті, “жіночі” персонажі переважають “чоловічі” [11, с. 56]; російський етнолінгвіст О. Гура також наголошує, що термінів на позначення нареченої значно більше, ніж нареченого [4, с. 544].

Серед одружених чоловіків – учасників весілля – найважливішу функцію виконує особа, яка висватує наречену та згодом зазвичай стає *старостою*, – головним розпорядником весілля.

Сучасні бойківські звичаї вже не передбачають двохетапних домовленостей про майбутнє весілля, хоча ще донедавна попереднє “вивідування” було важливим: *пришоу хлопец не договорені у с'вати / во'на* [дівчина, яку сватають] *с'а розвернула / л'агла на л'іжко / нав'ит говорити не х'т'іла / та'ке було* (Крн). Посередника між батьками наречених, який домовляється про майбутнє весілля (“вивідує”, чи можна сватати, і тільки після цього приходиться сватати) у

Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2001. – № 6. – С. 262–273; Шевченко В. Походження української лексики на позначення наречених / В. Шевченко // Мова та історія: зб. наук. пр. – К., 1998. – Вип. 35. – С. 7–11; Хібеба Н. Агентивне поле весільної лексики бойківських говірок: загальні назви / Н. Хібеба // Вісник Львів. ун-ту. Сер. філол. – 2009. – Вип. 46. – Ч. 2. – С. 121–130; Хібеба Н. Весільні агенти в бойківських та поліських говірках: етнолінгвістичний аспект / Н. Хібеба // Волинь–Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2009. – № 18. – С. 75–89.

³ Про бойківські назви заміжньої жінки – учасниці весільного обряду – дет. див.: Хібеба Н. Весільні агенти в бойківських говірках: назви заміжньої жінки / Н. Хібеба // Region Karpacki. Historia, język, kultura. – Kraków, 2013. – С. 69–84.

⁴ У статті назви, зібрані експедиційним шляхом, подано у фонетичній транскрипції, а зафіксовані в лексикографічних та етнографічних матеріалах – за першоджерелом.

бойківських говірках номінують: *п'ісла'нец'*, *п'ісла'ниц'*⁵ (Вч, Мл, Мш), *п'осел* (*по(і)сли*) (Б, Вл, Нв, Оп, Тхл), *обзірник*, *обзірець* [15 П, с. 5], *сват* (*с'ва'ти*) (ВСт, Вч, Лс, Ос, Рп, Тхл, Ям), *с'ва'тач* (*свата'ч'і*) (Вл, Влш, Кз, Кл, Ск, Тхл, Ул, Яв, Ям, Ясн), *с'ватаник* (*с'ватаники*) (Кч, Ор, Оп), *с'ва'тц'о* (*с'ва'тойки*) [15 П, с. 206], *с'тароста* (*с'тарос'ти*) (Вл, Кр, Оп, Слв, Тхл, Ям), *тлумач* (ВСт), *чолов'ік* [15 П, с. 374], *на'нашко*, *в'уїко*, *д'ад'ко* (Оп), *с'в'ідок* (Гл, Гр), *р'одич*, *су'с'ід* (Рс, Трл). На позначення учасника (учасників) домовленостей засвідчено складені назви та описові конструкції: *тлумак посторон'її* (ВСт), *о'тець із мат'роу* (Яв), *три х'лопи* (Ор), *два чолов'іки* (Мш), *чо'тири чолов'іки* (Яв), *л'уди с'тари'і* (Оп), *гура поўна* (Ул); *х'лопець с' татом сво'їм / ст'рийком і с'таростою* (Кр), *т'роє л'удей с'тарих* (Кр), *два чолов'іки за с'в'ідк'ї* (Яв), *стар'и'ишч'і л'уди / д'ат'ки* (СНБ), *чолов'ік / кот'ри нам'і'чали с'таростою* (СНБ), *хтос' о'дин із р'одини* (Лс), *молод'ий / бат'ки молодого і ше й'а'кис' с'в'ідок* (Лс), *молод'ий / молодого т'ато і фам'ї'лант* (Ям), *брат / отец' / мати / й'а'кис' там ш'ватер* (Лм), *хто ко'го там на'б'їл'ше л'убл'ам'* (Лм) та ін.

Лексема *сват* та її деривати в бойківських говірках ілюструють розгалужену семантичну структуру:

Компоненти семантичної структури					Говірки
батько невістки чи зятя	посланець до батьків нареченої, який довідувався, чи можна прийти на "згоду"	чоловік, який бере участь у домовленостях про шлюб, сватач	чоловік, який із батьком нареченого після "згоди" виторгує в батьків нареченої додаток до приданого	(тільки мн. с'ва'ти) гості нареченого, які приходять по наречену	
	+	+		+	ВСт
		+		+	Вл
	+	□ ◇			Кз, Лс, Мк, Ор, Ос, Ск, Ст, Тхл, Ул, Ям
	+	+			Бч
					б. н. пп.
	+				Гк, Рп, Сш
				+	ВЯб, Кр, Лб, Мт, НГс, Оп, Нв

⁵ Порівняймо: бойк. *п'іслати* 'відмовити на сватанні': *хочемо ми в'ашу дочку брати / шоби не п'іслали і шоб'були згодн'ї / шоб ве'с'їла // пос'ваталис'а то'ди* (Вч).

		□ ◇ △ +			Влш, Дб, Л, Лв, Мш, Рп, Стр, Тс, Яв
		○			Н
			+		Б, Бн, Бс, Влж, Гл, Гр, Дн

Знаком + передана наявність лексеми *сват*, □ – *сва'тач*, ○ – *с'вату'о*, ◇ – *с'ва'ти*, △ – *с'ватаники*

Зі спроможністю вдало вирішити поважні справи пов'язана мотивація назви *придалий газда* 'сватач' [9, с. 282], пор.: бойк. *придалий* 'розумний та вимовний' [15 II, с. 137].

Лексеми *обзірник*, *обзірець* мотивовані назвою обрядодії: *обзор*, *обзори* 'сватання' (Б, ВСт, Грб, Дб, Мл, НЯб, Оп, Тх); 'взаємне відвідування батьків майбутнього подружжя з метою огляду господарства' (Бт, Гр, Зв, Іл, Нв, Слв). У записі бойківського весільного обряду поч. ХХ ст. слово *обзірник* зафіксовано на позначення родича дівчини, який оглядав господарство родичів нареченого під час *обзорин* [8, с. 122] (пор.: гуц. *обзорини* 'етап весільного обряду – ознайомлення з житлом, господарством майбутніх сватів; оглядини' [21, с. 431]; пол. діал. *obzierki* 'оглядини' [25 V, с. 378]).

Оказіонально засвідчено назву *обр'анчик* 'посередник між батьками наречених, який вивідує, чи можна посилати сватів': *ну там два чолов'яка могли би п'їти / обр'анчики* (СНБ); пор.: бойк. *обрядок* 'церемонія', *обрядця* 'керівник' [15 II, с. 12].

У говірках Старосамбірщини зафіксовано назву *зводжай* 'чоловік, який знайомив хлопця й дівчину', 'чоловік, який "зводить свати"' [12, с. 19–20], 'той, хто сватає' [15 I, с. 301]; пор.: бойк. *зводити заручини*, *зводити свати* 'сватати' [15 I, с. 301].

СП назв одружених чоловіків – учасників весілля – репрезентує поширена в бойківських говірках лексема *староста* 'чоловік, який виконує обов'язки весільного господаря' (усі н. пп.) (пор. також: бойк.-лемк. *starosta* 'весільний староста' [23, с. 160; 24, с. 294], бойк. *старос'ця'їна* 'найстарша сваха' [15 II, с. 250]). Засвідчено низку деминутивів: *старостойко*, *старостойка*, *старосточко*, *старостонько*, *старостик* [14, с. 78, 91, 116; 7, с. 86, 88; 8, с. 147, 148; 9, с. 300; 6, с. 90, 142, 158; 19, с. 101], аналітичні назви: *старости-голубочки* [14, с. 95, 116], *мудрий старостойка* (Пл), *старостойко гордийкий* [19, с. 108], *старостойко красний* [6, с. 85], *старостойка паня*, *препишний старостойка*, *любий старостойко* [7, с. 93, 94], *пан староста* (Лб, Пл), *староста вес'їл'ний* (Б, Вл, Дн, Пл), *кер'їу'ник вес'їл'а* (Бр), *сол'їдний чолов'їк* (Лс); описові конструкції: *чолов'їк / йа'куї до того н'їт'ходи'ї*, *йа'куї у'м'їїє говори'їти / приба'їнути* (Кз), *шо ве'де вес'їл'а ў молодого, та'кий чолов'їк / шо ў'м'ї'ї провади'їти вес'їл'а, шо ў'с'уда хо'ди'ї по вес'їл'ах, йе'ден му'їщина п'рави'ї вес'їл'а* (Лс) та ін.

Зазначмо, що в бойківських ладканках староста є зазвичай комічним персонажем обряду: *А староста пада'ї з моста / аж с'а портки дерли / так с'а с'вашки регоб'тали / мало не померли // а староста / а староста / де с'тароста д'ї'їс'а? а староста на п'їп'їчку попелом за'ї'їс'а* (Мш); *А ў'нашого*

старос'тойка го'родоу' жаб'а л'ізла / а' нашому старос'тойку голо'ва обл'ізла (Гк); *Ої староста криво'ногиї / лиш но'гами' косит / бо в'ін' ус'ім д'і'чатам го'р'і'юку' носит* (Мш).

За диференційною ознакою 'стосунок до наречених' виявлено назви: *с'тароста молодого* 'весільний строста нареченого' : *с'тароста молодий* 'весільний староста нареченої' (б. н. пп.); *староста парубочий* : *староста дівочий* [6, с. 85, 116]; *молодецький староста* : *дівоцький староста* [7, с. 98].

Зі значенням 'весільний староста нареченого' відома номінація *бранський староста* [15 I, с. 69]⁶; 'весільний староста нареченої' – *паняньський вой(о)вода* [6, с. 130, 156], *старостойко дівочий* [8, с. 147], *приданський староста* [7, с. 98; 13, с. 54] (пор.: *придани(е)*, *приданци* 'гості нареченої, які приходять на частування до нареченого' (Б, Вл, Гл, Мш)).

Прикметник-конкретизатор у деяких назвах указує на виконувани функції розпорядника: *староста весільний* 'чоловік, який відповідає за дотримання весільних формальностей'; *староста домовий* 'чоловік, який стежить за порядком на весіллі та за частуванням гостей' [15 II, с. 250].

Оказіонально для номінації одруженого розпорядника весілля засвідчено назви *господар* [3, с. 3], *господарський моца*, *старшина* [9, с. 282]. На сучасному етапі лексема *маршало* 'другий староста на весіллі' [15 I, с. 431] перебуває на маргінесі бойківської обрядової лексики⁷.

Дослідниця Я. Вакалюк у говірках Прикарпаття на позначення головного розпорядника весілля зафіксувала лексему *томада* [2, с. 9], також це слово ми виявили в говірці м. Долини на Івано-Франківщині.

На позначення чоловіка, який відповідає за зберігання продуктів, відомі назви *с'тароста до ко'мори* (Нв) та *ком'ірник* (Рс): *спец'і'ял'ний та'киї / не п'і'як / в'ірній / та'киї / шо' много не вин'ісе / то ком'ірник' кажут* (Рс), *го'тов'і в'інки' клали у' миску на о'вес / клау' с'тароста до ко'мори* (Нв); пор.: гуц. *комірник* 'староста на весіллі' [16, с. 82], надсян. *господар ко'мори*, *староста до ко'мори*, *ко'морник* 'тс.' [22, с. 122]. Донедавна в коморі зберігали виплетені барвінкові вінки, одягали наречених до шлюбу тощо: *с'тароста заби'райе в'інк'е / не'се до ко'мори і честуйе сва'шок // ўже сваи'к'е почастуваў / бе'ре с'тароста молодого до ко'мори / і музик'е / і сваи'к'е / і там ўби'райут йдо'го на по'сад* (Кр); *то'гда / ко'ли молодий при'ходить / моло'да йе ў ко'мор'і / де й'ійі зби'райут на по'сад // музика з'райе / а сваи'к'е'латкайут // ў ко'мор'і камн'а'ниці брат сест'ру росп'і'тайе* (Кр).

Оказіонально засвідчене слово *камер* 'головний розпорядник на весіллі' має затемнену мотивацію: *то ўже с'тароста да'йе на'перши' матер'і' балец' / во'на дас'т' хустку / ўже с'тароста там с'тане / то' камер* (Ям).

СП "неодружені чоловіки – учасники весілля". Назви свідків-чоловіків утворюють семантичні мікрогрупи: 'неодружені гості нареченого' (*бо'йарин*, *дружба*), 'неодружені гості нареченої' (*за'с'ад'ко*).

Назва *дружба* 'один з основних учасників весільного обряду, товариш

⁶ Дет. аналіз назви див.: Хібеба Н. Іншомовні нашарування у весільній лексиці бойківських говірок / Н. Хібеба // Діалектологічні студії. 9: Запозичення та інтерференція / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Л., 2010. – С. 145.

⁷ Дет. аналіз назви див.: Хібеба Н. Іншомовні нашарування у весільній лексиці бойківських говірок / Н. Хібеба // Діалектологічні студії. 9: Запозичення та інтерференція / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Л., 2010. – С. 145.

нареченого' засвідчена в більшості обстежених говірок, а також у фольклорних та етнографічних записах бойківського весілля: *дружбонька, дружбонько, дружбойка, дружбуньо, молодецький дружсьбойка, молоденький дружбонько, молодий дружбонько* [3, с. 6; 7, с. 83, 91, 93; 8, с. 123; 10, с. 108, 110; 13, с. 14; 14, с. 74, 85, 94, 99, 117].

Кількість свідків є різною: *один (о'ден, йе'ден) дружба* (Кр, Лб, Лс, НЯб, Ос), *два дружки* (Вст, Кр, Мл, Тш), *три дружки* (Кр), *чотири дружки* (Сх), *ди'їят дружб'ів* (Гкл), однак кількість дружбів обмежена, адже *їак йе 'дес'їт' дружб'їу' / то йе бо'їари* (СНб). Відповідно до рангу персонажа фіксуємо аналітичні назви *с'тарший дружба* (Вст, Гл, Кр, Мш, Оп, Пл, Тр, Ур), *перший дружба* 'головний свідок нареченого' (Кз, Кр, Кт, НЯб).

Назви *дружба хлоп'їачий* та *староста* диференційовані за віковою ознакою: *значит' / шо йе дружба хлоп'їачий ра'хуйец':а / а староста дл'а с'тарших* (Ос); пор.: *Старий староста йшов лісами, Молодий дружбонько полями* [14, с. 117].

Із семантикою 'неодружений свідок нареченого' в аналізованих говірках поширені лексеми *бой'рин, бой'арец'* (Вл, Гл, Іл, Лб, Лк, Лс, Нв, Оп, Пл, Пр) [15 I, с. 69]; виявлено й інші значення:

Лексема *бо'їари*

Компоненти семантичної структури				Говірки
неодружені гості нареченого	гості нареченого	гості нареченого, які приходять по наречену	похід гостей нареченого по наречену	
		+ □ ◇ ■		Бр, Вл, Вч, Гв, Гл, Дн, Іл, Лв, НЯб
□ ◇ △ ■ ▲ +				Бт, ВЯб, Кр, Мх, Лб, Оп, Пл, Пр, СНб, Ял
	+	+	+	Л
+		+		Лп
	□ +			Зб, Ясн
			□	Мл
		+◇	+	Мш

Знаком + передано наявність лексеми *бо'їари*, □ – *бу'їари*, ◇ – *бо(у)їарици*, △ – *бог'їари*, ■ – *бо'їаройке*, ▲ – *бой'арове*

Спорадично свідка нареченого під час весілля номіновано *кол'єга* (Гл), *товариш* (Сл), *кавал'єр* (Пр).

Оказіонально в говірці смт Східниця виявлено назву *ху'рунжій* 'учасник

весільного обряду, який очолював похід нареченого до нареченої⁸.

Прозору мотивацію має лексема *прислуга* ‘товариш нареченого, який допомагає під час весілля’: *то молодий маў прислугу с'войу / маў дружбу / а молода мала друшку / во ни прислугували коло них* (Ям).

Із семантикою ‘неодружений свідок нареченої’ зафіксовано лексему *за'с'ад'ко*: *молодий шукаў со'б'і дружб'іў / чо'тири дружби і чо'тири с'ваш'и за'прошуваў си'б'і / а молодда чо'тири за'с'ат'к'и і чо'тири друшк'и* [20, с. 212]; пор.: *приходіў молодий / зас'ідали за с'т'іў // с'ідали за с'т'іў і хлопец дер'жаў за хустку / шо би молодий запла'тиў* (Вч); пор.: надсян. *за'с'ат'ко* ‘учасник весілля, який “продає” наречену”’ [22, с. 128], пол. діал. *zasiadacz* ‘брат, який під час весілля сидить біля сестри’ [25 VI, с. 317–318].

СП ‘учасники-чоловіки, не регламентовані віком та сімейним станом’. Із семантикою ‘людина, яка запрошує на весілля’ у бойківських говірках відзначено лексему *прош'ак* [15 II, с. 157]; у минулому це слово позначало чоловіка, який скликав людей узяти участь у барвінковому обряді [3, с. 15]; пор.: бойк.-лемк. *prošatar* ‘молодий хлопець, який запрошує на весілля’ [24, с. 283].

Назви посередників між нареченими. Учасників весілля, які несуть до нареченого сорочку – подарунок від нареченої, у бойківських говірках описово називають: *луди / шо принесли сорочку* (Кр), *п'важн'і д'соби, луде / ко'го мали за родину* (Кр).

На підставі мотиваційної ознаки ‘дія’ утворені спільнокореневі лексеми *п'ісли* (Б), *п'іслан'ці* (Гл) ‘чоловіки, які попереджують наречену про прихід нареченого’; із таким значенням у бойківських говірках засвідчено описову конструкцію *два чолов'іки з гусками* (весільним печивом) (Вч).

На позначення чоловіка-післанця від нареченого, який на голові несе для нареченої коровай, гроші, барвінкові вінки, зав'язані в хустину, у регіональних джерелах зафіксовано назву *підкоровайник* [13, с. 19].

В етнографічному записі весільного обряду Західної Бойківщини відзначено слово *припівники* ‘чоловіки, які несли придане нареченої до нареченого’ [13, с. 41]. Назва *перший припівник* позначає неодруженого хлопця, який торгується за ‘косу’ нареченої перед надяганням головного убору заміжньої жінки [13, с. 47].

Назви учасників передвесільного вечора. Гостей нареченого – чоловіків, які увечері перед вінкоплетинами збираються в нареченої, говірконосії Рожнятівщини називають *спросини* (Кз, Ос), *спро'сени* (СНБ): *спро'сени / то за'прошен'і г'ос'ці в'іт молодого до молодой і 'перший в'еч'ір на гостину* (СНБ).

Назви осіб, які перегороджують шлях весільним гостям нареченого. ‘Продавали’ наречену переважно *торга'ш'і* (Тх), *ба'ричники* (Вл), *та'кий чолов'ік / не хот'іў пустити* (Ям). Очевидно, що негативна конотація назви *торга'ш'і* [18 X, с. 201] у контексті весільної лексики нівелюється; пор.: поділ.-бук.-наддністр. *тор'гоўці* ‘учасники обряду, які продають наречену’ [5, с. 184].

Назви чоловіка, відповідального за напої. У говірках

⁸ Дет. див.: Хібеба Н. Весільні агенти в бойківських та поліських говірках: етнолінгвістичний аспект / Н. Хібеба // Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2009. – № 18. – С. 80.

Турківщини зі значенням ‘чоловік, який на весіллі наливає алкоголь’ фіксуємо лексичні гунгаризми: *ципна́рь, ципна́рь, ¹целна́р, целна́р, целна́р, целна́р, целна́р, целна́р, целна́р, целна́р, целна́р* (Б, Мш) [3, с. 8, 16, 19, 27; 15 II, с. 353; 6, с. 56, 159], *целна́р молодéйкий* [3, с. 8, 15]. Інформатори повідомляють: *целна́р / р'ізаў бар'в'інок і нали'ваў ўс'ім го'р'іўку / ¹гостіў ўс'іх // там по ¹чар'ц'і / по ¹чар'ц'і // тої целна́р іде в'ід молодих* (Мш); *буў целна́р / зри'ваў / ¹р'ізаў бар'в'інок і да'ваў ўс'ім го'р'іўку ¹гос'там на ви'с'іл'а // с'тароста буў в'ід молодого / а целна́р буў в'ід молодой* (Мш).

Спорадично зі значенням ‘учасник весілля, який наливає алкоголь’ фіксуємо назви *старостон'ко Йосип* (Кзк, Л, Тсв), *старосточко Йосиф, старостонько Йосиф* [14, с. 90, 116]. Назва *вуйко Йосип* функціює в гуцульських, а *д'ад'ко Йосип* – у поліських говірках [1, с. 116].

Назви учасників весілля, які змінюють нареченій головний убір. Оказіонально в ладканці зафіксовано метафоричну назву *рубачі* на позначення чоловіків, які, змінюючи головний убір нареченій, відрізали їй косу: *А злетіли рубачі, Взяли косу під мечі. Взяли косу рубати* [6, с. 105]. Зауважмо, що обряд рубання коси символізує зміну соціального статусу (дівчина → жінка).

Отже, серед учасників весільного обряду спостерігаємо чіткий розподіл діячів за належністю до весільних сторін (*с'тароста молодого – с'тароста молодой*), а також весільні чини, які беруть участь в обряді колективно (*торга'ш'і, ба'ричники, припівники*) чи парами (*с'тароста – старос'тина, д'ружба – д'ружка*).

Незважаючи на те, що батько, хрещений батько та найближчі родичі-чоловіки беруть участь у весільному обряді, спеціальних номінацій не виявляємо: *бат'ко, тато, в'ітец', брат, стрик, уїко, д'ад'ко, на'нашко* та ін.

Весільна лексика бойківських говірок демонструє образність та метафоричність номінацій учасників-чоловіків (*торга'ш'і, паняньський вой(о)вода, рубачі*); у весільних піснях виявлено експресивно марковані назви (*старосточко, дружбонька, дружбойка, буяроньки* та ін.).

Засвідчено функціювання специфічних діалектних утворень, характерних для бойківських говірок (*камер* ‘весільний староста’, *господарський моца* ‘домашній весільний служник’).

Виділяємо такі типові моделі мотивації: ‘дія’ > ‘діяч’ (*зводж'ай, обз'ірник, по'сел, прош'ак, с'ва'т'ач*); ‘обрядова реалія’ > ‘діяч’ (*ху'рунж'і, підкоровайник*); ‘місце’ > ‘діяч’ (*ком'і'р'ник, староста домовий*); ‘ранг’ > ‘діяч’ (*с'тарш'і д'ружба*).

Аналіз назв чоловіків – учасників весільного обряду – дає підстави зробити такі висновки:

- 1) деякі агенти перебувають на периферії обрядової лексики (*обз'ирець, обр'анчик, марш'алок, ¹целна́р*);
- 2) виявлено зв'язок із тематичними групами військової лексики (*ху'рунж'і, вой(о)вода*), адміністративної (*с'тароста, бо'йарин*), торговельної (*ба'ричники, торго'ш'і*), родинної спорідненості та свояцтва (*уїко, д'ад'ко, сват*);
- 3) деякі весільні агенти є лексично неусталеними (*л'уди / шо прино'сили со'рочку, та'кії чоло'в'ік / не хо'т'іў пус'тити*);
- 4) назви з обрядовим значенням ілюструють динаміку словотворчих можливостей (*с'тароста → с'таростити* ‘бути старостою на весіллі’; *д'ружба → д'руж'бити* ‘бути дружбою на весіллі’);
- 5) відзначено активізацію словотворчих можливостей запозичень (уг. діал. *csaplár* ‘корчмар’ [17, с. 407] → бойк. *ципна́рь* ‘чоловік, відповідальний за напої на

весілля' → бойк. *ципна́рити, цепенарі́ти* 'наливати алкоголь гостям на весілля').

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ ТА ЇХ СКОРОЧЕННЯ:

Б – Бабино Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бгт – Багнувате Турківського р-ну Львівської обл.; Бк – Боберка Турківського р-ну Львівської обл.; Бн – Бачина Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бр – Бориня Турківського р-ну Львівської обл.; Бс – Бусовисько Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Бт – Бітля Турківського р-ну Львівської обл.; Бч – Білич Старосамбірського р-ну Львівської обл.; В – Воля Старосамбірського р-ну Львівської обл.; ВВ – Верхнє Висоцьке Турківського р-ну Львівської обл.; Вл – Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.; ВЛн – Велика Лінина Турківського р-ну Львівської обл.; Влж – Верхній Лужок Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Влк – Великосілля Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Влш – Волошиново Старосамбірського р-ну Львівської обл.; ВСт – Верхня Стинява Сколівського р-ну Львівської обл.; ВСш – Велика Сушиця Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Вч – Вовче Турківського р-ну Львівської обл.; Вш – Вишків Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; ВЯб – Верхня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.; Гв – Гвіздець Турківського р-ну Львівської обл.; Гк – Галівка Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Гкл – Гукливій Воловецького р-ну Закарпатської обл.; Гл – Головецьке Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Глб – Глибока Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Гр – Грозова Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Грб – Грабовець Сколівського р-ну Львівської обл.; Д – Дидьова Турківського р-ну Львівської обл.; Дб – Доброгостів Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Дн – Дністрик Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ж – Жукотин Турківського р-ну Львівської обл.; Жп – Жупани Сколівського р-ну Львівської обл.; Зб – Зубриця Турківського р-ну Львівської обл.; Зв – Завадка Сколівського р-ну Львівської обл.; І – Ісаїв Турківського р-ну Львівської обл.; Іл – Ільник Турківського р-ну Львівської обл.; Кз – Кузьминець Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Кзв – Козеве Сколівського р-ну Львівської обл.; Кзк – Козаківка Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Кк – Кривка Турківського р-ну Львівської обл.; Кл – Келетів Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; Км – Комарники Турківського р-ну Львівської обл.; Кр – Коростів Сколівського р-ну Львівської обл.; Крн – Кринята Турківського р-ну Львівської обл.; Кт – Катино Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Кч – Корчин Сколівського р-ну Львівської обл.; Л – Лолін Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Лб – Либохора Турківського р-ну Львівської обл.; Лв – Лавочне Сколівського р-ну Львівської обл.; Лм – Лімна Турківського р-ну Львівської обл.; Лк – Лісковець Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; Лп – Лопушанка Турківського р-ну Львівської обл.; Лпш – Лопушне Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; Лс – Лосинець Турківського р-ну Львівської обл.; Мжг – смт Міжгір'я Закарпатської обл.; Мк – Максимівка Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мл – Мельничне Турківського р-ну Львівської обл.; Мр – Муроване Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мт – Матків Турківського р-ну Львівської обл.; Мх – Махнівець Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Мхн – Мохнате Турківського р-ну Львівської обл.; Мш – Мшанець Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Н – Нижнє Самбірського р-ну Львівської обл.; Нв – Новоселиця Міжгірського р-ну Закарпатської обл.; НГс – Нижнє Гусне Турківського р-ну Львівської обл.; НРж – Нижня Рожанка Сколівського р-ну Львівської обл.; Нч – Нагуевичі Дрогобицького р-ну Львівської обл.; НЯб – Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.; Оп – Опорець Сколівського р-ну Львівської обл.; Ор – Орів Сколівського р-ну Львівської обл.; Ос – Осмолода

Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Пг – Погар Сколівського р-ну Львівської обл.; Пд – Підгородці Сколівського р-ну Львівської обл.; Пде – Підсухе Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Пк – Побук Сколівського р-ну Львівської обл.; Пл – Плав'є Сколівського р-ну Львівської обл.; Пр – Присліп Турківського р-ну Львівської обл.; Рз – Розлуч Турківського р-ну Львівської обл.; Рп – Ріп'яна Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Рс – Росохи Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Св – Свидник Турківського р-ну Львівської обл.; Сбч – Стрільбище Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ск – Солуків Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Скл – м. Сколе Сколівського р-ну Львівської обл.; Сл – Сливки Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; Слв – Славське Сколівського р-ну Львівської обл.; СНб – Слобода-Небилівська Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; СР – Стара Ропа Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ст – Стрільбище Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Стр – Стрільки Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Сх – Східниця Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Сш – Страшевичі Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Сшц – Сушиця Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Т – Тур'є Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тв – Тершів Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тр – Труханів Сколівського р-ну Львівської обл.; Трл – Терло Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тс – Тисовиця Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Тсв – Тисів Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; Тх – Тухолька Сколівського р-ну Львівської обл.; Тхл – Тухля Сколівського р-ну Львівської обл.; Тш – Тишевиця Сколівського р-ну Львівської обл.; Уж – Уріж Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Ул – Уличне Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Ур – Урич Сколівського р-ну Львівської обл.; Хв – Хашів Турківського р-ну Львівської обл.; Ч – Чаплі Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Цн – Цінева Рожнятівського р-ну Львівської обл.; Шн – Шандровець Турківського р-ну Львівської обл.; Яв – Явора Турківського р-ну Львівської обл.; ЯЗм – Ясениця Замкова Старосамбірського р-ну Львівської обл.; Ял – Ялинкувате Сколівського р-ну Львівської обл.; Ям – Ямельниця Сколівського р-ну Львівської обл.; Яс – Ясень Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.; ЯСл – Ясениця-Сільна Дрогобицького р-ну Львівської обл.; Ясн – Ясениця Турківського р-ну Львівської обл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бігусяк М. До полісько-гуцульських паралелей у галузі весільної лексики / М. Бігусяк // Полісся: мова, культура, історія: матеріали міжнар. конф. – К., 1996. – С. 114–117.
2. Вакалюк Я. Весільна лексика в говірках Прикарпаття / Я. Вакалюк // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. – Ужгород, 1978. – С. 9–10.
3. Гнатюк В. Бойківське весіле в Мшанці (Старосамбірського повіта) / В. Гнатюк // Матеріали до українсько-руської етнології. – Т. X. – Л., 1908. – С. 1–29.
4. Гура А. Чины свадебные / А. Гура // Славянские древности: Этнолингвистический словарь: в 5 т. – М., 2012. –Т. 5. – С. 541–544.
5. Жвава О. Номінація учасників весільного обряду в говірках подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя / О. Жвава // Філологічні студії. Вісник Криворізьк. нац. ун-ту. – 2011. – Вип. 6. – С. 180–188.
6. Зборовський П. Бойківські весільні латканки / П. Зборовський. – Л., 2002.

7. *Кміт Ю.* Бойківське весіле в Гвіздци (Турчанського повіта) / Ю. Кміт // *Матеріали до українсько-руської етнології.* – Т. X. – Л., 1908. – С. 82–100.
8. *Кузеля З.* Бойківське весіле в Лавочнім (Стрийського повіта) / З. Кузеля // *Матеріали до українсько-руської етнології.* – Т. X. – Л., 1908. – С. 121–150.
9. *Кузів І.* Жите-буте, звичаї и обычаї гóрського народу / І. Кузів // *Зоря.* – 1889. – Ч. XVII. – С. 282–287; Ч. XVIII. – С. 299–302; Ч. XIX. – С. 317–320.
10. *Левинський В.* Бойківське весіле в Доброгостові (Дрогобицького повіта) / В. Левинський // *Матеріали до українсько-руської етнології.* – Т. X. – Л., 1908. – С. 101–120.
11. *Леньо Т.* “Чоловіче” та “жіноче” у весільній обрядовості бойків Закарпаття: гендерний аспект / Т. Леньо // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури.* – К., 2010. – Вип. 25. – С. 54–62.
12. *Максимчук І.* Деякі інституції звичаєвого права в Старосамбірщині / І. Максимчук // *Літопис Бойківщини.* – Самбір, 1939. – Ч. 11. – С. 5–90.
13. *Мисевич О.* Український весільний обряд у Бойківщині / О. Мисевич. – Л., 1937.
14. *Обряди і пісні весільні люду руського в селі Лолін Стрийського повіту.* Зібрала О. Рошкевич. Опрацював І. Франко. 1886 // *Весілля: у 2 ч.* / [упорядкув. М. Шубравської]. – Кн. 2. – К., 1970. – С. 73–124.
15. *Онишкевич М.* Словник бойківських говірок : у 2 т. / М. Онишкевич. – К., 1984.
16. *Піпаш Ю.* Матеріали до Словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського р-ну Закарпатської обл.) / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005.
17. *Сабадош І.* Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. Сабадош. – Ужгород, 2008.
18. *Словник української мови : в 11 т.* – К., 1970–1980.
19. *Сокіл В.* Фольклорні матеріали з Отчого краю / В. Сокіл, Г. Сокіл. – Л., 1998.
20. *Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти* / [упоряд. Н. Глібчук]. – Л., 2005.
21. *Хобзей Н.* Гуцульські світи. Лексикон / Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович, Г. Дидик-Меуш. – Л., 2013.
22. *Хомчак Л.* Лексика родинної обрядовості надсянських говірок : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Л. Хомчак. – Л., 2012.
23. *Lewicka U.* Słownictwo wsi Terka na pograniczu łemkowsko-bojkowskim / U. Lewicka // *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce: łemkowszczyzna i gwary nadszańskie.* – Warszawa, 2002. – S. 107–180.
24. *Rudolf-Ziółkowska E.* Dawne słownictwo pogranicza bojkowsko-łemkowskiego / E. Rudolf-Ziółkowska // *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce: łemkowszczyzna i gwary nadszańskie.* – Warszawa, 2002. – S. 181–322.
25. *Słownik gwar polskich: w 6 t.* / Ułożył J. Karłowicz. – Kraków, 1900–1911 .

Стаття надійшла до редколегії 02. 08. 2015

доопрацьована 30. 09. 2015

прийнята до друку 20. 10. 2015

THE NAMES OF WEDDING PARTICIPANTS IN BOYKO DIALECTS: NAMES OF MEN

Nataliya Khibeba

Ivan Franko National University of L'viv,
Department of Applied Linguistic,
1/233, Universitets'ka St., 79001 Lviv, Ukraine
phone (032) 239 43 55; e-mail: khibeba@ukr.net

The lexical-semantic group analysis of the men's names – the members of the wedding – covers the agents of the Boyko wedding traditions. The research was conducted on the basis of material collected in a field method and was adjusted from regional, lexicographical, folklore and ethnographical sources. The author pays attention to the regional peculiarities of the names of the wedding ceremony participants and their state of preservation under the influence of the literary language and tendency to unify the ritual vocabulary.

The nomination figures are differentiated depending on the age, marital status, family ties concerning brides, their functions within the limits of semantic sub-groups: 'married men – members of the wedding (they belong to a parents generation of the bride by their age)'; 'unmarried men – members of the wedding (bride's peers)'; 'male participants, not regulated by age and marital status'.

The wedding recordings of the texts and available lexicographical, ethnographical, folklore material which was collected in a field method gives us the reasons to isolate the main and peripheral men who are involved in the wedding event. The main participants "are served" the whole ceremony: in particular *stárosta* pays ransom for the weaved wreaths made with periwinkles, exclaims "*proshchi*" on behalf of brides etc.; *druzba* removes the wedding tree, produce wedding flag, baptizes the thresholds and others with hatchets etc. In contrast, the so-called peripheral participants perform any function – to carry "*korovaj*" to church (*pidkorovajnyk*), they are responsible for food and alcohol (*cepnar*) and others storage. At some stages of the wedding rituals all the wishing men are involved (without age limits or marital status).

The names of participants in Boiko dialects which were revealed indicate at hierarch of ranks depending on the importance of the duties performed (*starshyj druzba*, *pershyj druzba*).

Among the married men – participants of the ceremony – the most important part plays the person who asks bride in marriage and afterwards usually becomes *starostoyu*, – the main wedding distributor.

The names of male-witnesses form semantic microgroups: 'unmarried groom's guests' (*bojaryn*, *druzba*), 'unmarried bride's guests' (*zasjad'ko*).

Among the participants of the wedding ceremony we can observe a clear leader's division as a belonging to a certain wedding side and also wedding officials who act collectively in the ceremony, paired members.

Despite the fact that the father, godfather and the closest relatives of the family are involved in the wedding ceremony we do not reveal special nominations: *bat'ko*, *tato*, *brat*, *stryk*, *vujko*, *djad'ko*, *nanashko* and others.

A wedding vocabulary of Boiko dialects shows imagery and metaphors of male participants nominations (*torgashi*, *rubachi*, *panjanskyi voyovoda*); the expressive labeled names such as (*starostochko*, *druzbon'ka*, *bujaron'ky* and others) were found in the wedding songs.

The functioning of specific dialect formations typical to Boiko dialects were shown. The following typical models of motivation were highlighted: 'action' > 'ceremonial participant'; 'material element of ritual > 'ceremonial participant', 'place' > 'ceremonial participant'; 'rank' > 'ceremonial participant'.

The analysis of men's names – the members of the wedding ceremony – leads to the following conclusions: some of the names of participants stay in the periphery of ritual vocabulary; the connection with other lexical layers and thematic groups: with a military vocabulary, administrative, trading, family. Some of the names of wedding participants are linguistically unsteady. The names with the ritual meanings illustrate the dynamics of derivational opportunities. The activation of derivational opportunities of borrowings is marked.

Key words: Boyko dialects, wedding vocabulary, lexical semantic group, semantic subgroup,

lexeme, motivation.